

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LVI. ÉVF.

1924. SZEPTEMBER—OKTÓBER

3. FÜZET.

IDEGEN ISTENEK.

Azt mondják sokan, hogy ma a vallás elveszítette régi varázsát; hogy, mint megvert hatalom, félrevonúlt; hogy a természettudományos világnézet térfoglalásával túlhaladott álláspont lett; hogy ma más irányok, más eszmények foglalkoztatják az embert. De nekünk úgy tetszik, hogy a vallás annyira természetes hajtása az ember lelki világának, hogy ezt nélküle elgondolni sem tudjuk. Úgy terem ez, mint a virág a földben vagy a szerelem a szívben. Korunkról sem mondhatjuk, hogy szakított volna a vallással. Sőt ellenkezőleg, minden lépését a vallás zománcával szereti bevonni s minden mozgalom élére a vallás zászlóját óhajtja kitűzni. Az emberek ritkán imádkoztak többet, mint ma. Egyházi mozgalmak, hazafias törekvések, gazdasági alakulatok, véres háborúk, egymást eltiporni akaró szándékok, szabadságellenes áramlatok mind a vallás nevében indulnak és végzik munkájukat. Mintha a vallás neve, a vallás jelszava valamely különös erőt, fényt és sikert biztosítana az emberi munkának.

Csak az a kár, hogy a vallás ebben a nagy forgalomban úgy járt, mint a pénzünk. Sok van belőle s még sem elég. Nincsen meg a lélek igaz értékeiben a kellő fedezete. Minél jobban szaporodik, annál kevesebb a vásárlóereje. Sokkal jobb volna kevesebb belőle, de az a kevés aztán lenne igaz érték, valódi arany vagy drága gyöngy. A pénzt föl lehet használni jótékonyásra, templomok építésére, az emberi boldogság előmozdítására, de föl lehet bilincsek készítésére, a mások megrontására s az igazság eltemetésére. Hogy korunk vallása csak tartalomnélküli jelszó, azt semmi sem bizonyítja jobban mint az, hogy a legellentétebb érdekek szolgálatába lehet állítani. Ha a vallás nevében háborút is lehet szítani, békét is teremteni: akkor a vallás lényege kétséges, célja bizonytalan; akkor az igaz Isten elveszítette trónját s szentélyébe idegen istenek költöztek.

Vannak, akik a vallás lényegét a hitvallásokban látják. Minden gondolatuk a hitvallások körül forog. Egy észsz eüen felépített hitvallástól várják a vallásos élet újjászületését. Úgy gondolkoznak, hogy ahol nincs hitvallás, ott nincsen hit. Mi sem akarjuk azt mondani, hogy hitvallásra szükség nincsen. Csak nem tudjuk a látszatot a valósággal, a ruházatot az emberrel összetéveszteni. Különben is a vallás ereje nem attól függ, hogy milyen ruhába tudjuk öltöztetni. A beteg szervezetnek a legszebb ruha sem ad új életerőt. A legszebben kidolgozott hitvallás is csak olyan, mint a szobor, melyet megbámulunk s melyben gyönyörködünk, de életünkre s cselekedtünkre különösebb hatást nem gyakorol. Gyenge hitvallás mellett is tehet csudákat az emberi vallásos érzés, míg a legnagyobb logikával és csiszolt elmeélel kidolgozott hitvallás mellett is élhetnek rideg és közönyös lelkek. A hitvallások a multban is ütközö pontjai voltak a hitéletnek s a szeretet és testvériség helyett kizárólagosságra, felekezeties elfogultságra, vakbuzgóságra vezettek. Ahol ezt öncéllá teszik s a vallás lényegét ebbe helyezik, onnan száműzve az igaz Isten s helyét a betü bálványa foglalta el.

Ennél még rosszabb az a másik szélsőség, amikor az ember a vallást eszköznek tekinti s a maga egyéni céljainak a szolgálatába állítja Istent. A sokat dícsért egyéni vallás nevében így keletkezik a sok önzö vallás, ahol minden a vallás színébe van öltöztetve, de alatta földies célok, anyagiás törekvések lappanganak. Így a vallás palástja alatt burjánzanak fel a leghitványabb szenvedélyek, indulatok s helyét a különböző egyének lelki világa szerint ezer meg ezer alakban a Mammon foglalta el.

A világpiacon a vallás mellett a keresztény szó is hasonló nagy forgalmat mutat. A Jézus keresztjét millió számra gyártják az iparosok s hol büszkén, hol alázatosan hordozzuk keblünkön s rakjuk föl házainkra és templomainkra, hogy hirdesse a világ előtt keresztény voltunkat. Országok fennállását, népek és nemzetek boldogulását a kereszténység lobogója alatt várjuk. „In hoc signo vinces“, ez a jelszó hangzik ismét végig a világon. Mintha egy új keresztesháború indulna a pogányság ellen. De hát vajjon mind keresztény az a kebel, melyen a Jézus keresztje csüng? Mind keresztényi az a munka, mely a keresztény jelszó alatt folyik? Sőt ez a szent hagio-

mányokkal teljes szó is mintha üres takaróvá lett volna, melynek a hivatása, hogy fedje a lélek fogyatékoságát, az erkölcsi tartalom hiányát. Mintha a kereszténység is elveszítette volna Jézusnak Istenét, aki lélek és igazság s helyette idegen istenek oltárainál áldozna.

Éppen itt van az ideje, hogy komolyan revízió alá vegyük vallásunkat és keresztényi voltunkat. Nem teológiai formulák, szépen kidolgozott hitrendszerek által. Minden vallási reformáció az erkölcsök javításából indult ki. Nekünk is a lelkek mélységeibe kell alászállanunk s onnan kibányásznunk azokat az aranyértékeket, amelyek a vallás hitelét és értékét helyreállítják. Az igaz Istenhez csak a tiszta erkölcs útján juthatunk el. Ezen a fundamentumon épülhetnek a valódi templomok s ezen születhetik újra a kereszténység. Korunk megérett egy új reformációra. Ma még a lelkek talán gyönyörködnek az idegen istenek szolgálatában; de titkon mégis vágyódnak az egy igaz Isten után, akit csak azok látnak meg, akiknek szívük tiszta.

Vári Albert.

A MAI UNITÁRIUS HITELVEK KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE.

(*Rendszeres unitárius hittan-történet.*)

— Negyedik közlemény. —

Dávid Ferencnek „*tiszta unitárizmusa*“. Az antitrinitárius hitelvek kialakulásának folytatólagos előadását az 1568-ban megjelent *De falsa et vera unius dei patris, filii et spiritus sancti cognitione libri duo*-ban kinyomtatott confessionnak ismeretésén kezdem.

A könyv címlapján a szerzők így vannak megjelölve: „*Authoribus ministris Ecclesiarum consentientium in Sarmatia et Transylvania (a lengyelországi és erdélyi egyetértő eklézsiák lelkész-írói által)*“, ami — Jakab Elek szerint — a két ország szabad vallásos gondolkozóinak azon időbeli szoros viszonyára s hihetően a könyv közegyetértéssel létrejöttére mutat.

A rákövetkező tartalomjegyzék (*Capita eorum, quae in primo libro continentur*) után a János Zsigmondhoz intézett ajánlólevél olvasható, mely kezdő mondatában a könyv tartalmát így jelöli meg: „*Varia haec virorum insignium fragmenta*“. A könyv tehát jeles emberek munkáinak szemelvényét tartalmazza. A *dedicatio datuma*: „*Albae Iuliae 7. Augusti 1567*“ Itt jól jegyezzük meg azt, hogy 1567-ben az erdélyi és lengyelországi antitrinitáriusok oly szoros kapcsolatban éltek, hogy papjaik közösen szerkeszthették össze a szóban levő hittani könyvet. 1567-ben a lengyelországi lancuti zsinaton Securinus János védelmezte először nyilvánosan Socinus Laeliusnak Krisztus praexistenciája elleni tanait „*adversus eos, qui Arii partes tenebant*“. Tudvalevő ugyanis, hogy Arius csak Krisztusnak intenzitását tagadta, ellenben azt, hogy Krisztus volt a legelső teremtett lény, aki által Isten mindeneket teremtett, — következőleg, hogy Mária fogantatása előtt létezett, ő is hitte és vallotta. Lubieniecus a *Hist. Ref. Polonicae*-ban (190—191 l.) feljegyezte, hogy Lengyelországban Securinus János volt az első, ki a mondott évben elvette az addigi gyermekek keresztelést, azt a felnőttek vízbemerítésével (*per immersionem fiat rhanthimum*) helyettesítette s ez eljárást a skrzynnai zsinaton nyilvánosan védelmezte. Lubieniecusnak megjegyzése annyiban tévedés, hogy az első, ki lengyelföldön